

4. Яблонська Т. М., Булатевич Н. М., Мамбетова А. А. Образи ідеальних батьків як складова частина уявлень про батьківство в юнацькому віці: етнопсихологічні особливості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 6. Т.2. С. 142–147.

СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТИВНИХ СТАВЛЕНЬ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ

Ярослава ВАСИЛЬКЕВИЧ

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
v.yaroslava@online.ua

Одним із найгостріших викликів вимушеного переселення є полегшення процесу соціально-психологічної адаптації та залучення внутрішньо переміщених осіб до повноцінної життєдіяльності в новому соціальному оточенні. Проблема психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб є новою та неопанованою для вітчизняних фахівців, зокрема, потребують подальшого вивчення питання суб'єктивних ставлень як показника психологічного благополуччя вимушених переселенців. Важливим у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб вважають нормалізацію психоемоційного стану вимушених переселенців, подолання стресових розладів за рахунок виявлення та залучення всіх особистісних ресурсів для подолання складного періоду адаптації, розвиток позитивного ставлення до діяльності, до інших людей, до себе та життя загалом.

Суб'єктивні ставлення, як інтегральні властивості особистості, є основою суб'єктивного благополуччя та детермінують успішність психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Проблема соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців вивчалася як зарубіжними (І. Бабікер, Дж. Беррі, С. Бочнер, Р. Лінтон, Дж. Марсія, Д. Мацумото, К. Оберг, М. Херсковіц та інші), так і вітчизняними дослідниками (Л. Балабанова, О. Блинова, В. Гриценко, Н. Максимова, Л. Орбан-Лембрик, В. Павленко, М. Слюсаревський, Г. Солдатова, М. Шульга та інші).

Про успішну соціально-психологічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб може йти мова тоді, коли соціальне середовище допомагає розкрити потенціал цих осіб, коли узгоджуються вимоги та очікування учасників соціальної взаємодії – вимушено переміщених осіб та приймаючої громади. Важливою передумовою соціально-психологічної адаптації є відповідність самооцінки та рівня домагань суб'єкта його реальним можливостям та умовам нового соціального середовища.

У нашому дослідженні емпірично виявлено особливості емоційних ставлень внутрішньо переміщених осіб до різних аспектів дійсності (до самого себе, до інших людей, до різних видів діяльності). З цією метою використано модифіковану проєктивну методику колірних метафор І. Соломіна [3], розроблену та адаптовану для вибірки внутрішньо переміщених осіб: відібрано поняття, які відповідають основним видам діяльності, потребам, життєвим цінностям і емоційним переживанням переселенців.

Емпіричне дослідження проводилося з внутрішньо переміщеними особами в Луганській області. Для участі в дослідженні були залучені вимушені переселенці у кількості 25 осіб (11 жінок і 14 чоловіків), віком 18–30 років.

Визначені особливості суб'єктивних емоційних ставлень, як показника психологічного благополуччя, підтвердили, що внутрішньо переміщеним особам молодого віку притаманна більш успішна психологічна адаптація.

З метою визначення гендерної специфіки структури ставлень вимушених переселенців здійснено аналіз таблиць подібних понять, позначених однаковим кольором у вибірках внутрішньо переміщених жінок і чоловіків.

Досліджувані групи внутрішньо переміщених жінок (ВПЖ) позначили поняття «Моє майбутнє» (45,0 %) та «Яким я хочу бути» (36,3 %) одним кольором (зелений), що свідчить про їхню орієнтацію на майбутнє та формування образу власного Я в ньому. Також зеленим кольором були відмічені такі поняття, як «Фінансова підтримка» (54,5 %) та «Матеріальне благополуччя» (63,6 %).

Сірим кольором були позначені такі поняття, як «Юридична підтримка» (54,5%), «Політика» (63,6%), «Невизначеність» (54,5 %) та «Сум» (54,5 %). Політична ситуація викликає в досліджуваних негативне ставлення, невизначеність та розгубленість. Актуальною є потреба в юридичній підтримці.

Варто відмітити, що група ВПЖ не виділила поняття «Війна» одним кольором, що свідчить про диференційоване ставлення та широкий спектр переживань, пов'язаних з цим поняттям.

Досліджувані групи внутрішньо переміщених чоловіків (ВПЧ) виділили поняття «Яким я хочу бути» (35,7 %) зеленим кольором, воно асоціюється з поняттями «Спілкування» (35,7 %), «Кар'єра» (35,7 %) та «Самоповага» (35,7 %). Можемо дійти висновку, що власне ідеальне Я досліджувані сприймають позитивно, пов'язують майбутнє з кар'єрним зростанням, повагою до себе, комунікацією з людьми. Це свідчить про те, що наразі чоловіки на етапі адаптації, коли вже знайшли роботу та орієнтовані на розвиток у цьому напрямі, прикладають багато зусиль для кар'єрного зростання.

Поняття «Стабільність» (35,7 %) та «Заробіток» (42,8 %) досліджуваними були позначені червоним кольором та асоціюються з такими поняттями, як «Агресор» (35,7 %) та «Агресивність» (42,8 %). Тобто питання матеріального забезпечення та стабільного життя наразі є актуальними для чоловіків, вони прагнуть їх покращити в майбутньому.

Таким чином, емпірично виявлено гендерну специфіку структури ставлень вимушених переселенців. Чоловікам більшою мірою притаманні усвідомлення своєї здатності розв'язувати складні життєві проблеми та значний рівень емоційної стабільності. Вони більшою мірою задоволені стосунками у діловій сфері, мають спрямованість на діяльність та прагнення до реалізації в діловій сфері. Жінки, у свою чергу, виявляють задоволеність стосунками у неформальній сфері, більш спрямовані на сімейні стосунки. Варто відмітити, що результати нашого емпіричного дослідження підтвердили наукові дані щодо специфіки суб'єктивних ставлень переселенців у гендерному вимірі.

Література

1. Балабанова Л. М. Психологічні особливості рефлексії вимушених переселенців. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 22. С. 51–59.
2. Блинова О. Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ : Талком, 2016. Випуск 9. Т. IX. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. С. 58–66.
3. Соломин И. Л. Экспресс-диагностика персонала. Санкт-Петербург : Речь, 2008. 280 с.

ЖІНОЧИЙ І ЧОЛОВІЧИЙ СТИЛІ ДОЛАННЯ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ

Вадим ВАСЮТИНСЬКИЙ

Інститут соціальної та політичної психології

НАПН України,

vadymvas55@gmail.com

Психологічні характеристики долання почуття провини мають аналогії у змісті зараджування різноманітним невротичним станам [1–6].

У процесі дослідження соціально-психологічних чинників почуття провини, притаманного українцям, було опитано 97 студентів економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (64,9 % – особи жіночої статі; середній вік – 19,1 року).

Респондентам було запропоновано заповнити анкету, яка містила 12 висловів напівзакритого типу на зразок «_____ почуваю/єть/ють/ся винним/ою/ими перед _____ за те, що _____. Аби позбутися почуття провини, мені/йому/їй/нам/ім треба _____».

Заповнення відповідних пропусків мало на меті з'ясувати, по-перше, коло осіб або груп, що, на думку студентів, є суб'єктами провини; по-друге, хто є об'єктом провини; по-третє, у чому полягає зміст провини; по-четверте, яким може або має бути спосіб розв'язання ситуації провини, аби позбутися цього почуття. У половині висловів було задано певних суб'єктів провини, а об'єктів мали визначити самі респонденти, у другій половині – навпаки. Відповіді про зміст провини (за що є винним/ою/ми) і спосіб її позбутися (що треба зробити) повністю формулювали респонденти.

За результатами контент-аналізу отриманих відповідей було виділено 14 семантичних одиниць, що містили пропозиції з усунення почуття провини: вибачитись, більше спілкуватися, порозумітись, змінити поведінку, змінити ставлення, позбутися негативних рис, підвищити ефективність, підвищити самооцінку, допомогти, психологічно відшкодувати, матеріально відшкодувати, усвідомити провину, забути про провину, нічого не робити. Сукупний зміст цих одиниць віддзеркалює спосіб зараджування (стиль долання) почуття провини.